

AZ ENSZ KÖRNYEZETI PROGRAMJÁNAK NEMZETKÖZI FORRÁSTÁJÉKOZTATÓ RENDSZERE: AZ INFOTERRA

Radnai Anna

Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal

Az INFOTERRA létrehozásának háttere és szervezeti kerete

Az 1960-as évek óta a világ iparosodott országai egyre inkább szemben találták magukat a műszaki és gazdasági tevékenység kedvezőtlen környezeti hatásaival, a szennyezett levegővel és vízzel, a leromlott települési körülményekkel, a zajjal és zsúfoltsággal. Ekkortól számíthatjuk azt az időszakot, amikor a gyorsütemű iparosításban, az ipari és mezőgazdasági termelésben, valamint az energetikában és a közlekedésben bekövetkezett technikai fejlődés következtében a *környezeti ártalmak kérdése mindinkább előtérbe került*. Az erdők pusztulása, a vegyszerek túlzott és helytelen használata, a két vagy több országot átszelő folyók vízminőségének romlása, a légszennyezéssel együttjáró savas esők okozta problémák, a tengeri olajkatasztrófák, az urbanizációs ártalmak stb. óhatatlanul felvetették a *nemzetközi összefogás szükségességét*. Ezért hívta össze az ENSZ Stockholmban 1972-ben „Az emberi környezet védelme” c. konferenciáját, amelyen megfogalmazták egy 109 ajánlásból álló akcióprogramot. Ezt követően az ENSZ Közgyűlés 1982. évi ülészaka határozatot hozott a végrehajtáshoz szükséges intézményi és pénzügyi feltételek létrehozásáról: ENSZ Környezeti Program (UNEP = United Nations Environment Programme).

Az UNEP, az ENSZ többi szervezetétől eltérően, nem operatív intézmény. Katalizátorként működik, s mint ilyen: kezdeményez, ösztönöz, támogat, kiegészít, felgyorsít mindenemű környezetvédelmi tevékenységet.

Nemzeti szinten együttműködik a kormányokkal, segítve azokat, hogy helyes döntéseket hozzanak mind az aktuális, mind a távlati környezeti problémák megoldása érdekében. Az UNEP egyik fő feladata a környezettel kapcsolatos ismeretanyagok beszerzésének, értékelésének és cseréjének elősegítése. E tevékenységének ellátásához felhasználja saját és az ENSZ információs rendszerét.

Az UNEP három, egymáshoz szorosan kapcsolódó funkcionális feladatköre a következő: megfigyelés, szabályozás és segítségnyújtás. A *környezeti megfigyelés* magában foglalja a környezeti monitoring, kutatás és információcsere révén megszerezhető adatok begyűjtését, feldolgozását, kiértékelését. A szükséges adatok begyűjtéséhez megállapított három világméretű hálózat egyike az INFOTERRA (Nemzetközi Forrástájékoztató Rendszer).

Már a stockholmi konferencián a környezet fogalmának értelmezésekor a küldöttek arra a következtetésre jutottak, hogy gyakorlatilag minden információnak lehet környezetvédelmi vonatkozása. Tehát egy olyan környezetvédelmi háttérrel rendelkező univerzális információs rendszerre van szükség, amely a környezettel kapcsolatban minden területet átfog.

A létrehozandó környezetvédelmi információs rendszerrel szemben azt az alapvető követelményt támasztották, hogy az a legkülönbözőbb műszaki szinten széles körben felhasználható legyen, és lehetőleg minden oda tartozó ágazati információt magába foglaljon. Ezért a rendszer tervezői a két hagyományos megközelítést elvetették. Hiszen egy olyan adatbank, amely a felhasználókat közvetlenül látná el információkkal, túlságosan sokba került volna, a már meglevő információk tárolását pedig megkettőzte volna. Hasonlóképpen megvalósíthatatlannak tűnt egy olyan bibliográfiai adatgyűjtemény, amely az egyes témakörökben minden nyomtatásban megjelent anyagra utal, mert bár az egyes témakörök terjedelme óriási, ezeket a környezetvédelmi vonatkozásoknak megfelelően újra kellett volna indexelni.

Az eddigieket figyelembe véve egy olyan szervezetek, intézmények, szakemberek hálózatára épülő tájékoztató rendszer a legkézenfekvőbb megoldás, amely specifikus kérdésekre szolgálat környezetvédelmi információkat.

Az INFOTERRA célja, feladata és működése

Az INFOTERRA olyan decentralizált hálózat, amely elősegíti, hogy szervezetek, egyének viszonylag könnyen hozzájuthassanak az őket érdeklő, környezettel kapcsolatos tudományos–műszaki vagy egyéb felvilágosításhoz. Egy összekötő mechanizmus, melyen keresztül bármely ország hozzáférhet a környezeti információkhoz a rendszerben részt vevő többi országtól.

Az INFOTERRA fő feladata és célja:

- nemzetközi hálózat keretében összekapcsolja az információforrásokat és azok felhasználóit,
- eszköz legyen a nemzeti környezetvédelmi információk rendszerek létrehozásának elősegítéséhez,
- módszert adjon, hogyan kell irányítani az információ áramlását attól, aki rendelkezik vele ahhoz, akinek szüksége van rá.

Az INFOTERRA

- nemzeti központokra (national focal points),
 - forrásokra (sources),
 - felhasználókra,
 - nemzetközi információk szervezeteire
- alapozott decentralizált, globális hálózat. Magját a nemzeti központ képezi a forrásokon keresztül. Munkáját úgy tervezték, hogy választ tudjon adni arra, ki ismeri a környezetvédelem valamely részterületére vonatkozó információkat és a kérdezőnek hajlandó-e ismereteket átadni. Így tehát az INFOTERRA a felhasználókat olyan kiválasztott információforrásokhoz utalja, amelyekről a kért információkat meg lehet kapni.

Nemzeti központok

Minden országban a nemzeti központ végzi az adott országon belüli koordinációs tevékenységet, tartja a kapcsolatot más országok nemzeti központjaival és az INFOTERRA központjával (Nairobi).

A nemzeti központok feladata:

- Megkeresik az országon belüli információszolgáltató intézményeket, megkeresésre, feltárára forrásként bevonják azokat az INFOTERRA munkájába. Az információnyújtásra vállalkozó információforrásokat azonosító kóddal, a források nyújtotta információkat témakóddal látják el. Ezután a kódolt információkat megküldik Nairobiba a központnak, ahol a különböző helyekről beérkező kódolt információk összegyűlnek és amelyeket számítógép segítségével rendszereznek, majd kinyomtatnak. Ezt a *forrásokra vonatkozó katalógust* (International Directory of Sources) az UNEP évenként korszerűsíti és megküldi a nemzeti központok részére. E katalógus alapján lehet megtalálni azt a forrást, amely az adott környezeti problémával kapcsolatban információt tud adni.

- Hazai felhasználótól beérkező kérdés esetén a forrásokra vonatkozó nemzetközi katalógusból kikeresik azt a forrást, amely az adott környezeti problémával kapcsolatban informálni tud és továbbítja hozzá a kérdést.
- Segítik a hazai felhasználókat az országon belüli információforrások megtalálásában.
- Megismertetik a rendszert országon belül. Tájékoztató és propagandatevékenység annak érdekében, hogy az országban működő szervezetek részére lehetővé tegye, hogy – az INFOTERRA csatormáin keresztül – feladataik megoldásához megtalálják azokat az elsősorban más országokban működő forrásokat, amelyek segítséget tudnak adni.
- Évente jelentést küldenek az INFOTERRA központnak a hazai tevékenység alakulásáról.

Források és bekapcsolódási lehetőségük az INFOTERRA-ba

Az INFOTERRA munkájának minőségét alapvetően az információforrások minősége határozza meg. Annak érdekében, hogy ez javuljon, az INFOTERRA vezetése néhány olyan kritériumot állított fel, amelyet az egyes nemzeti központoknak szem előtt kell tartani az információforrások kijelölése során:

- nyilatkozatot kell tenniük: az elkövetkezendő két évben felmerülő igényeknek megfelelően információkat nyújtanak,
- vállalniuk kell, hogy a szakterületükbe tartozó kérésekre rövid idő (mintegy 3 hét) alatt válaszolnak, jó minőségben, pontos információkat kell szolgáltatniuk,
- lehetőleg az INFOTERRA négy hivatalos nyelvén (angol, francia, orosz, spanyol) egyikét kell alkalmazniuk munkájukban.

Források lehetnek tehát mindazon szervezetek, amelyek rendelkeznek a környezetvédelemmel kapcsolatos egy vagy több szakterületre vonatkozó információval és a fenti követelmények kielégítését vállalják.

A regionális központok

Regionális központok alakulhatnak például az azonos munkanyelvet használó vagy földrajzilag egymáshoz közeli országok összefogására. A regionális központ szerepét általában a régióba tartozó valamelyik ország nemzeti központja vállalja el. Így például az orosz munkanyelvként használó országok regionális INFOTERRA központjának szerepét a Szovjetunió, vagy a karib-tengeri országokét az USA nemzeti központja látja el. A regionális központ fogja össze az adott terület országaira vonatkozó vagy azokat érintő információkat. A regionális megbeszélések a rendszer fejlesztésében fontosak, elősegítik a nemzeti központokban folyó munkák továbbfejlesztését.

Az INFOTERRA speciális ágazati információk forrásként bekapcsolt a hálózatba néhány olyan intézményt, amelyek élen járnak a következő szakterületeken: vízkészlet, közegészségügy, mérgező vegyi anyagok, környezeti törvényhozás, sivatagosodás, környezeti nevelés.

Az UNEP központjában Nairobiban van az INFOTERRA központja (programirodája), a rendszer koordináló egysége. A programiroda tevékenységét segíti a Genfben működő számítóközpont.

Az INFOTERRA hálózat fejlődésének jellemző adatait az 1. táblázat mutatja be.

Mint a táblázatból látható, gyakorlatilag a világ minden országa tagja az INFOTERRA-nak, a bejegyzett források száma igen nagy, ezért ma már nem a források körének bővítése, hanem az információ minőségének javítása és az átadás gyorsaságának növelése a fő feladat.

1. táblázat

Az INFOTERRA hálózat fejlődése

	1978 március	1980 szeptember	1982 december	1984 május
Kijelölt nemzeti központtal rendelkező tagországok száma	78	111	117	120
Regisztrált forrásokkal rendelkező országok száma	42	72	84	88
Forrásként regisztrált ENSZ-szervezetek száma (beleértve az UNEP-et is)	8	13	13	13
Környezeti információt szolgáltató regisztrált források száma	5800	8200	9432	9562
A kérések száma havonta	100	250	400	500

Az információáramlás

A tájékoztatási munkában alapvető eszközök a nemzeti és nemzetközi forrásnyilvántartások, amelyek a forrásokról részletes információt tartalmaznak.

Ezek alapján (decentralizált rendszerben):

- a felhasználó kitölt egy környezetvédelmi kérdőívet, és kéri a nemzeti központot, hogy keressen a nyilvántartásból megfelelő információforrásokat,
- a nemzeti központ ellátja a felhasználót a kiválasztott források listájával, részletes jellemzésükkel együtt (tevékenységi terület és földrajzi illetékesség, az információ szolgáltatásának feltételei),
- a felhasználó közvetlenül kapcsolatba lép a kiválasztott forrásokkal, kérve az igényelt információt,
- erre a források – saját feltételeiknek megfelelően – biztosítják a felhasználónak a kért információt.

Azokban az országokban, ahol *centralizált rendszer* működik – mint hazánkban is – a katalógusban információforrásként az adott ország nemzeti központja szerepel. Ide futnak be tehát külföldről az információigények, amelyeket ez a megfelelő forráshoz továbbítja országon belül. A válasz ugyanezen az úton jut vissza, tehát a forrásintézmény saját nemzeti központjának küldi meg válaszát, amely továbbítja azt a kérést

benyújtó ország nemzeti központján keresztül az információigényt benyújtó szervezetnek.

Az INFOTERRA tárgykörei:

Légkör és éghajlat
Tengeri környezet
Édesvízi környezet
Energia
Kémia és biológia
Fizika
Szerencsétlenségek
Természeti erőforrások
Földhasználat
Élelmiszerek és mezőgazdaság
Élővilág
Földrajzi áttekintés
Emberi egészség és jólét
Közlekedés
Technológia és ipar
Monitoring és értékelés
Irányítás és tervezés
Társadalmi-gazdasági vonatkozások
Oktatás, szakképzés, információ
Szennyezések
Hulladékok

Magyar részvétel az INFOTERRA hálózatában

Hazánk az INFOTERRA-nak megalakulása óta tagja. A nemzeti központ funkcióit az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal (OKTH) látja el. A magyar források száma lassan növekedett. Jelenleg Magyarországon csupán 10 információforrás működik, amelyek a lehetséges információforrásoknak csupán elenyésző része. (Az idén bejegyzett, illetve újraérvényesített források a következők: Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Közlekedéstudományi Intézet, Vízgazdálkodási Intézet, Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Magyar Állami Földtani Intézet, Országos Meteorológiai Szolgálat, Környezetvédelmi Intézet, az OKTH környezetvédelmi, természetvédelmi, közgazdasági és költségvetési főosztályai.) Az INFOTERRA szolgáltatásaiban rejlő lehetőségek egyelőre kevésbé kihasználtak, csekély a beérkező kérdések száma mind a magyar intézmények, mind a külföldi országok részéről. Ebben az évben eddig Lengyelországból, Nigériából, az USA-ból és az INFOTERRA központjából érkeztek be kérések a legkülönbözőbb témakörökben, s csak egy – vízvirologiai vizsgálatokkal kapcsolatos – kérdésre nem sikerült érdemi választ adni. Magyarországról környezetértékelési módszerekkel, víztározók hatásterületein tapasztalható változásokkal, egyes orszá-

gok környezetvédelmi irányításának felépítésével és környezeti hatásvizsgálatokkal kapcsolatban tettek fel kérdéseket. A megkeresett források egy része gyorsan válaszolt, és megküldte a kért anyagokat, illetve további információforrások címét adta meg, mások viszont nem tudták a kért információt megadni.

A Magyar Nemzeti Központ alapvető feladatának tartja *tevékenységének bővítését*, az INFOTERRA-rendszer hazai hasznosításának fokozását. Ennek érdekében a következő célokat tűzte ki:

- a rendszer előnyeinek, szolgáltatásainak széles körű ismertetése,
- a hazai intézmények szélesebb körű bevonása információforrásokként az információszolgáltatásba,
- a hazai szervezetek körében annak szorgalmazása, hogy éljenek a rendszer adta lehetőségekkel,
- az INFOTERRA központ által készített tájékoztatók, kiadványok hazai ismertetése és terjesztése,
- az INFOTERRA és a hazai környezetvédelmi információs rendszer megfelelő összehangolása.

A Magyar Nemzeti Központ által 1984. szeptember 26-án szervezett nemzeti szeminárium is a fenti célok megvalósításának elősegítését szolgálta, elsősorban az ésszerű környezeti gazdálkodáshoz és tervezéshez nélkülözhetetlen információkhoz való hozzájutás lehetőségeinek részletes ismertetésével.

RADNAI Anna: Az ENSZ Környezeti Programjának nemzetközi forrástájékoztató rendszere: az INFOTERRA

Az ENSZ Környezeti Programjának információs rendszere – az INFOTERRA – olyan nemzetközi forrástájékoztató rendszer, amelynek tagjai azon szervek, intézmények, szakemberek, akik vállalják a szakterületükre vonatkozó környezeti információk átadását. A rendszernek jelenleg mintegy 10 000 forrása van. Minden országban kijelölt nemzeti központ végzi a koordinációs tevékenységet, Magyarországon ezt a feladatot az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal látja el.

* * *

RADNAI, A.: The international referral system of the United Nations Environment Programme, the INFOTERRA

The Information system of the UNEP, the United Nations Environment Programme, INFOTERRA is an international referral system with member agencies, organizations and individuals who are prepared for environmental information transfer on their respective fields of interest. The system possesses presently about 10 000 sources. The coordination is performed by the national centres of Member Countries. In Hungary, it is the duty of the National Authority for Environment Protection and Nature Conservation.

* * *

РАДНАИ, А.: ИНФОТЕРРА — международная справочная система по первичным документам, действующая в рамках ЮНЕП ООН

RADNAI, A.: Internationales Quellen-informationssystem des Umweltprogramms der Vereinten Nationen

Информационная система ООН по проблемам окружающей среды – ИНФОТЕРРА – является такой международной информационной сетью в состав которой входят органы, учреждения, специалисты, обязавшиеся предоставлять информацию по проблемам окружающей среды из своей сферы деятельности. Эта система в настоящее время имеет около 10 000 источников. Координирующим органом в каждой стране является национальный выделенный центр. В Венгрии эти задачи выполняет Государственное ведомство по охране окружающей среды.

Das Informationssystem des Umweltprogramms der Vereinten Nationen – INFOTERRA – ist ein internationales Quellennachweis-System, dessen Mitglieder jene Organe, Institutionen, Fachleute sind, die die Aufgabe übernehmen, Umweltinformationen bezüglich ihres Sachgebietes bereit zu stellen. Das System besitzt gegenwärtig 10 000 Quellen. In jedem Land wird die Koordinationstätigkeit von einer hierzu bestimmten nationalen Zentrale versehen. In Ungarn ist das Staatsamt für Umwelt- und Naturschutz mit dieser Aufgabe betraut.

A Kanadai Nemzeti Könyvtár új adatbázisokat kínál a csökkent látású személyeket kiszolgáló könyvtáraknak

Az új adatbázisok: a csökkent látású személyek számára készült könyvtári anyagok kanadai központi címjegyzéke (CANUC:H) és az előkészületben levő kanadai művek jegyzéke (CANWIP). Az adatbázisok nyilvántartják a csökkent látású személyeknek szánt, pl. a Braille-írással, a nagy betűs nyomtatással készült anyagokat és az ún. „beszélő könyveket”, könyvtári szolgáltatás céljából.

A CANWIP nem regisztrálja egyetlen könyvtár állományát sem, csak az előkészületben levő vagy a tervezett anyagokat. Ha az itt szereplő művek elkészülnek, a róluk készült rekordokat továbbítják a CANUC:H adatbázisba.

Az egyre növekvő CANUC:H tartalmazza a speciális információhordozókat forgalmazó vállalatok és könyvtárak által a csökkent látóképességűek részére készített vagy gyűjtött, könyvtárközi kölcsönzéssel vagy másolatkéréssel beszerezhető anyagok adatait. Szakemberek véleménye szerint a CANUC:H adatbázis megkönnyíti a hozzáférést a csökkent látású személyek számára készült speciális dokumentumtípusokhoz, ami elkerülhetővé teszi a már meglevő anyagok fölösleges és költséges újragyártását. A CANUC:H megbízható alapot jelent majd a csökkent látású személyek számára készülő könyvtári anyagok kanadai központi címjegyzékének COM (Computer Output Microfiche) katalógusához, amelyet a Kanadai Nemzeti Könyvtár fog készíteni.

/Information Hotline, 1984. Szept. p. 9./